

УДК 347.122:347.214.2(477)

DOI <https://doi.org/10.32782/2409-4544/2024-1/9>

**ОКРЕМІ ПРОБЛЕМИ ВІДНОВЛЮВАЛЬНОЇ СПРЯМОВАНOSTІ
ВІДШКОДУВАННЯ ШКОДИ ЯК СПОСОБУ ЗАХИСТУ СУБ'ЄКТИВНИХ
ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ НА НЕРУХОМЕ МАЙНО
У РАЗІ ЙОГО ЗНИЩЕННЯ АБО ПОШКОДЖЕННЯ**

Спесівцев Денис Сергійович,

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри цивільно-правових дисциплін

Волинського національного університету імені Лесі Українки

ORCID ID: 0000-0001-7337-7907

Scopus Author ID: 57218913451

Стаття присвячена визначенню особливостей застосування відшкодування шкоди як способу захисту суб'єктивних цивільних прав на нерухоме майно у зв'язку з його знищенням або пошкодженням у контексті відновлювальної спрямованості зазначеного захисного інструмента.

Автором визначену мету і форми відшкодування шкоди як способу захисту суб'єктивних цивільних прав. Встановлено, що такий спосіб захисту наділений безальтернативно високим рівнем відновлювальної універсальності. Ця характеристика полягає у тому, що з одного боку відшкодування шкоди може бути застосоване для захисту практично будь-яких суб'єктивних цивільних прав. Водночас з іншого боку ця властивість визначається здатністю такого способу відновити майнову сферу особи незалежно від того чи збереглося право, порушення якого визначило можливість його застосування.

Обґрунтовується, що у разі пошкодження об'єкта нерухомого майна відшкодування шкоди як спосіб захисту права власності реалізовується за умови безпосереднього цільового фінансування порушником робіт з відновлення нерухомості (грошове відшкодування) або безпосереднього самостійного поладження ним нерухомої речі (натуральне відшкодування).

Водночас у разі знищення об'єкта нерухомого майна відшкодування майнової шкоди здатне переважно лише відновити «майнову сферу» особи, якій завдано шкоду. Відшкодування у грошовій формі не здатне відновити право власності на знищену нерухомість, оскільки це суперечить критеріям знищення.

При цьому повне відновлення майнової сфери потерпілої особи за рахунок передачі їй заподіювачем шкоди «речі того ж роду та тієї ж якості» неможливе у силу унікальності нерухомості як економічного блага і неможливості наділення іншої нерухомої речі повністю тотожними економічними властивостями відносно зі знищеним нерухомим майном. Таке відновлення можливе лише при повному відтворенні знищеної нерухомої речі.

Ключові слова: нерухомість, права на нерухомість, захист прав на нерухомість, відшкодування, збройний конфлікт, знищення, пошкодження.

Spiesivtsev Denys. Certain Problems of Restorative Orientation of Compensation of Harm as a Way of Protection of Subjective Civil Rights to Real Estate in Case of its Destruction or Damage

The article deals with the features of the application of compensation for harm as the mean of protection of subjective civil rights to real estate in case of destruction or damage and in the context of restorative orientation of such protective instrument.

The author defines the aim and the forms of compensation for damage as a way of protection of subjective civil rights. It is revealed that such a protective way is empowered by exceptionally high level of restorative universality. This characteristic is embodied on the one hand in possibility of such way to be used for protection of almost every kind of subjective civil right. But on the other hand it can be used for restoration of person's property sphere despite of existence or termination of subjective civil right which violation has determined the possibility of application of appropriate protective way.

It is stated that in case of real estate damage the compensation for harm can be used as a protective way only when offender directly finances the works of real estate restoration (monetary compensation) or when offender restores the damaged real estate by himself personally (natural compensation).

At the same time in case of destruction of real estate the compensation of harm can only restore the 'property sphere' of the injured person. Compensation made with money is not able to restore the property right to the destroyed thing as such protective way contradicts the criteria of destruction.

Moreover the complete restoration of the property sphere of the injured person by getting by him 'thing of the same kind and quality' from the violator is also almost impossible as no real estate can be conferred with the economical features totally identic with the features of the destroyed real estate. Such restoration can only be got with the complete reproduction of the destroyed real estate.

Key words: *real estate, rights to real estate, protection of rights to real estate, compensation, armed conflict, destruction, damage.*

Постановка проблеми. Відшкодування шкоди завжди займало особливе місце серед інструментів захисту суб'єктивних прав та законних інтересів учасників цивільних правовідносин, важливою детермінантою чого виступила, зокрема можливість здійснення такого відшкодування у грошовій формі, що надало йому певною мірою характеру універсального захисного інструмента.

Використання критерію грошової вартості у ході встановлення розміру завданої шкоди, незалежно від того, чи мав відповідний факт місце у договірних чи недоговірних відносинах, з одночасною можливістю її погашення у грошовій формі забезпечує переймання правовідносинами з відшкодування завданої шкоди усіх зручностей і переваг, пов'язаних з цивільно-правовими аспектами феномену грошей. Адже вимога про відшкодування шкоди, яка може бути задоволена лише за наявності останньої, передбачає її оцінку у грошовому еквіваленті, тобто посередництвом універсальної міри. Своєю чергою безпосередньо сплата відповідної грошової суми у рахунок ліквідації негативних економічних наслідків відповідного юридичного факту, який спричинив завдання шкоди, як правило, забезпечує задоволення вимог сторони, яка зазнала відповідної шкоди, «універсальним» майновим благом.

Саме ці обставини, слід припустити, сприяли поступовому поширенню думки про те, що відшкодування шкоди виступає універсальним способом захисту суб'єктивних цивільних прав.

Підтримку відповідної позиції можна зустріти як серед вчених-правників

[1, с. 78], так і серед практикуючих юристів [2]. При цьому під «універсальністю» способу сучасні вчені дуже часто розуміють можливість його використання для захисту будь-якого суб'єктивного цивільного права [1, с. 78; 3, с. 50]. Водночас, незважаючи на це, у сучасних юридичних дослідженнях починають висловлюватися тези про «міфологізацію» універсальності окремих способів захисту суб'єктивних цивільних прав, що визначені положеннями чинного цивільного законодавства України, і необхідності розвінчування відповідного «міфу» [Див.: 4].

Більш глибоко на проблему відшкодування шкоди як способу захисту суб'єктивних прав, а також його універсальність дозволяє поглянути розгляд підстав і порядку його застосування у ситуаціях знищення або пошкодження об'єкта нерухомого майна. При цьому актуальність окресленого ракурсу проблеми в сучасних умовах детермінується у тому числі широкомасштабним збройним вторгненням військ РФ на територію України, що супроводжується численними випадками знищення та пошкодження об'єктів нерухомості різних форм власності, що розташовані на території України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема застосування відшкодування шкоди як способу захисту суб'єктивних цивільних прав тією чи іншою мірою ставала предметом наукового аналізу таких вчених правників як І. Е. Берестова, І. В. Берестовський, Ю. В. Білоусов, Ю. В. Желіховська, І. В. Жилінкова, О. О. Кот, Н. С. Кузнецова, Р. А. Майданник, І. В. Макаренко, О. О. Маркова,

А. О. Покровська, І. В. Розізнана Н. А. Сліпенчук, Є. О. Харитонов, В. Л. Яроцький та ін.

Постановка завдання. Мета статті полягає у визначенні особливостей застосування відшкодування шкоди як способу захисту суб'єктивних цивільних прав на нерухоме майно у зв'язку з його знищенням або пошкодженням у контексті відновлювальної спрямованості зазначеного захисного інструмента.

Основний матеріал дослідження. Приступаючи безпосередньо до розгляду предмету наукового аналізу необхідно внести ясність у питання понятійно-категоріального апарату, що виступає важливим фактором, який визначає чіткість умов аналізу і сприяє однозначності формування та прийняття висновків.

У першу чергу у контексті моделі причинно-наслідкового зв'язку «підстава для захисту суб'єктивного цивільного права – власне захист суб'єктивного цивільного права» необхідно звернутися до проблеми категорій «знищення» та «пошкодження» нерухомості, які виступають підставою для застосування аналізованого інструмента.

Досить тривалий час положення цивільного законодавства України не пропонували ані визначення знищення та пошкодження речі, ані критеріїв диференціації цих двох категорій.

Поряд із цим 23 лютого 2023 року під впливом негативних наслідків широкомасштабного збройного вторгнення військ РФ на територію України Верховною Радою України було прийнято Закон України «Про компенсацію за пошкодження та знищення окремих категорій об'єктів нерухомого майна внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України, та Державний реєстр майна, пошкодженого та знищеного внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України» (далі – Закон).

Положеннями Закону пропонуються визначення знищеного та пошкодженого нерухомого майна.

Знищений об'єкт нерухомого майна визначається, зокрема як такий, що приведення у непридатний для використання за

цільовим призначенням стан, відновлення якого є неможливим шляхом поточного або капітального ремонту, реконструкції, реставрації чи економічно недоцільним (пункт 4 частини першої статті 1 Закону) [5, ст. 1].

В основу цього підходу покладено функціональний критерій (невідновлювальна втрата функціонального призначення), а також поєднання функціонального та економічного критеріїв (відновлювальна втрата функціонального призначення нівельована економічною недоцільністю) про що свідчить використання сполучника «чи» у відповідному формулюванні, який фактично поділяє відповідну «гіпотезу» на дві частини, запроваджуючи у такий спосіб дві різні самостійні умови (групи умов) знищення нерухомої речі.

Водночас неможна не звернути увагу на те, що це визначення торкається також формального критерію в частині проблеми створення чи не створення нового об'єкта нерухомості у результаті капітального ремонту, реконструкції чи реставрації. При цьому з відповідного формулювання прямо слідує, що внаслідок таких дій (капітального ремонту, реконструкції, реставрації) нерухомість не знищується і навіть навпаки, можливість їх проведення свідчить про відновлюваність нерухомої речі, а тому про її пошкодження.

Своєю чергою пунктом 6 частини першої статті 1 Закону пошкоджений об'єкт нерухомого майна характеризується, зокрема як пошкоджений і при цьому такий, що може бути відновлений шляхом поточного або капітального ремонту, реконструкції чи реставрації, відновлення якого є економічно доцільним [5, ст. 1]. У даному випадку також застосовується комбінована конструкція функціонального та економічного критеріїв (збереження функціонального призначення з економічно доцільною можливістю відновлення елементів, що зазнали деструктивного впливу).

Відносно відшкодування шкоди слід зазначити, що цей спосіб захисту безпосередньо передбачений пунктом 8 частини другої статті 16 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України) [6, ст. 16]. При цьому, як справедливо зазначає І. В. Розізнана, це випадок, коли вид відповідаль-

ності водночас визначений в якості способу захисту цивільних прав [1 с. 78], що, слід визнати, у цілому відображає сучасне цивілістичне розуміння категорій «захист» та «відповідальність» як таких, що не є взаємовиключними і навпаки можуть перебувати у взаємному зв'язку і навіть в окремих випадках ототожнюватись, що у цілому також отримує додаткове обґрунтування на рівні сучасних цивілістичних дисертаційних досліджень [Див.: 7, с. 9, 10, 37, 42 та ін.].

Важливою обставиною виступає те, що відшкодування шкоди являє собою спосіб захисту відновлювальної спрямованості, тобто такий, що спрямовується на відновлення правового та майнового становища потерпілого учасника цивільних правовідносин [8, с. 131].

У цьому сенсі відшкодування шкоди як акт передачі коштів або іншого майна у рахунок погашення вимоги іншого учасника цивільного правовідношення, зумовленого протиправним завданням йому шкоди, у тому числі шляхом знищення або пошкодження належного йому нерухомого майна, не здійснює превентивний вплив, а також припинення порушення, оскільки, як правило, має місце після того, як порушення було вчинено, або під час вчинення продовжуваного порушення. У зв'язку з цим відшкодування шкоди може лише непрямо сприяти припиненню порушення, проте все ж таки орієнтується на відновлення майнової сфери потерпілого, що підкреслюється необхідністю встановлення обсягу завданої шкоди і суми збитків на момент звернення з відповідною вимогою, як умови її відшкодування.

Поряд із цим, окреслений вище підхід отримав поглиблення на рівні цивілістичної доктрини. Зокрема О. О. Кот, розкриваючи правову природу права на захист, зазначає, що він зокрема спрямований на «відновлення порушеного права або, у разі неможливості його відновлення, на компенсацію заподіяних правопорушенням збитків» [9, с. 187]. Схожий висновок висловив у свій постанові від 27 лютого 2019 року у справі № 2-856/12 Касаційний цивільний суд у складі Верховного Суду, зокрема зазначивши, що ефективний спосіб захисту повинен забезпечувати поновлення порушеного права, а у разі немож-

ливості такого поновлення – гарантувати особі можливість отримання нею відповідного відшкодування [10].

Наведені положення мають важливе значення для предмету нашого дослідження, оскільки створюють базис для розмежування двох різних за своєю телеологічною спрямованістю форм застосування відшкодування шкоди як способу захисту.

Повертаючись до категорій «знищення» та «пошкодження» нерухомості, констатуємо, що відновлювальна орієнтація відшкодування шкоди як способу захисту безпосередньо корелює із ситуацією пошкодження нерухомості. Інакше кажучи, вона гармонізує з відповідними умовами, які характеризуються відновлюваністю функціональних властивостей об'єкта цивільних прав. Адже пошкодження речі, певною мірою, змінює цінність прав на неї в частині економічно детермінованого потенціалу володіння, користування та розпорядження (економічні характеристики) у зв'язку з чим відновлення відповідного майна, здійснюване за рахунок відшкодованих збитків, забезпечує відновлення також і економічних характеристик відповідного права [11, с. 179].

Однак, у світлі окреслених вище обставин слід звернути увагу на передбачені положеннями чинного цивільного законодавства України способи відшкодування шкоди, а також можливі варіації зв'язку їх реалізації в умовах практики з можливою цільовою спрямованістю на відновлення права власності на нерухомість.

Системний аналіз статті 22 ЦК України дозволяє дійти висновку про існування двох форм відшкодування шкоди у випадку знищення або пошкодження речей (у тому числі нерухомих), а саме: грошової як основної, а також натуральної (передання речі того ж роду та тієї ж якості, пошкодження пошкодженої речі) [6, ст. 22] як факультативної.

У контексті аналізованого способу захисту суб'єктивних цивільних прав важливою є його телеологічна спрямованість.

У випадку відшкодування шкоди, завданої пошкодженням нерухомої речі, за умови осмислення такого способу захисту як спрямованого на відновлення поруше-

ного права шляхом відновлення речі, стосовно якого воно існує, слід урахувати можливі варіації обставин фактичної і правової реальності.

По-перше, власник пошкодженої нерухомої речі може відновити її власним коштом у зв'язку з чим на момент здійснення відшкодування порушене право буде відновлене самим власником за рахунок зменшення іншої частини його майнової сфери. По-друге, використання власником отриманих в якості відшкодування порушником збитків грошових коштів на інші потреби мало би свідчити про те, що порушник не відновив суб'єктивне цивільне право власника на нерухомість. Це певною мірою розмежовує фактичну і юридичну складові відновлення за якої відновлення речі не завжди надає відшкодуванню характеру способу, спрямованого на відновлення порушеного права. Інакше кажучи, «відновлення права власності на пошкоджену нерухомість» за рахунок реалізації такого способу захисту як відшкодування у грошовій формі завданих пошкодженням збитків у вузькому розумінні може відбуватись лише при цільовому фінансуванні порушником робіт, пов'язаних з відновленням пошкодженої нерухомості. В інших випадках зберігається ймовірність розриву зв'язку між відшкодуванням та відновленням, яке може або не здійснюватись взагалі, або здійснюватись з інших фінансових джерел.

Проблема відшкодування шкоди у натуральній формі також не позбавлена специфіки. Серед способів натурального відшкодування, визначених частиною четвертою статті 22 ЦК України, лише поладження пошкодженої речі, здійснюване порушником власними силами, здатне відновити об'єкт нерухомості і право на нього. Передача речі того ж роду та тієї ж якості не здатне відновити право на пошкоджену річ, оскільки, по-перше, нерухомість має занадто багато унікалізуючих її ознак, а, по-друге, у такому випадку йдеться про набуття прав на іншу річ, а не про відновлення порушеного права на пошкоджену нерухому річ.

Таким чином, можливість здійснення цільового відшкодування, що супроводжується ймовірністю витрачання особою, яка зазнала шкоди, відповідних коштів

на інші потреби, а також передбачена законом можливість здійснення відшкодування речами того ж роду та тієї ж якості, що навіть у контексті речей, визначених родовими ознаками, змушує замислитись над тим чи здійснюється у такому випадку відновлення прав, підштовхує до висновку, що об'єктом захисту у такому разі все ж таки виступає не суб'єктивне цивільне право, наприклад, право власності на нерухому річ, а, можливо, інтерес у відновленні речі й у відновленні відповідного права.

Це змушує більш серйозно замислитись над тим чи відповідають сучасні наукові уявлення про категорію «інтерес» вимогам сьогодення, чи можна зводити його до бажання і прагнення набути майно і чи можна вважати захистом відшкодування шкоди внаслідок якого відбувається не просто забезпечення, а задоволення такого інтересу.

Водночас у випадку знищення об'єкта нерухомого майна обставини набувають ще більшої чіткості, адже у такому разі припиняє існування право власності як об'єкт захисту [12, с. 96], що унеможлилює застосування відшкодування шкоди як способу «відновлення права власності на знищений об'єкт нерухомості». Інакше кажучи, неможна захищати те, чого немає і не буде.

Крім того, неможливість застосування аналізованого способу захисту для захисту «права власності на знищену нерухомість» пов'язується з ще однією обставиною.

З точки зору правової кваліфікації, спричинення для нерухомості таких деструктивних наслідків, які визначають невідновлювальну втрату її функціонального призначення, означатиме спробу використати відновлювальний за цільовим призначенням спосіб захисту для відновлення права власності на невідновлювальний об'єкт. У зв'язку з цим його використання з самого початку пов'язується з телеологічною несумісністю, тобто містить вадумети у конкретній ситуації.

Своєю чергою застосування такого способу захисту для відновлення нерухомості у ситуації відновлювальної втрати функціонального призначення, нівельованої економічною недоцільністю, ставитиме під сумнів сам факт знищення майна, оскільки

спростовуватиме критерій «економічної недоцільності» або, принаймні, вступатиме з ним у суперечність.

Ураховуючи зазначене, така лексична конструкція як «відшкодування шкоди як спосіб захисту права власності на нерухомість у разі її знищення» містить у собі серйозну змістовну суперечливість.

Сформовані вище висновки узгоджуються і з положеннями чинного цивільного законодавства України, у яких термінологічні конструкції «відшкодування шкоди» та «відшкодування збитків» ніколи не вживається у контексті «відновлення права». У відповідних приписах зажди йдеться про відновлення об'єкта.

Важливим у цьому контексті є положення пункту 1 частини другої статті 22, яке визначає в якості збитків втрати, яких особа зазнала у зв'язку зі знищенням або пошкодженням речі, а також витрати, які особа зробила або мусить зробити для відновлення свого порушеного права (реальні збитки) [6, ст. 22]. У даному положенні можна простежити певне умовне розмежування втрат, пов'язаних зі знищенням або пошкодженням речі з однієї сторони, а також витрат, які особа понесла для відновлення порушеного права. Це забезпечує винесення категорії «збитки» за межі умовної двоєдиної конструкції «річ – право», тобто не прив'язує цю категорію до зазначеної конструкції у її єдності, й наділяє «збитки» універсальністю в частині інтерпретації способів відновлення майнової сфери потерпілої особи.

Також частиною другою статті 779 ЦК України визначається право наймодавця вимагати відшкодування завданих йому збитків «у разі неможливості відновлення речі» [6, ст. 779]. У абзаці другому частині першої статті 1192 ЦК України словосполучення «відшкодування збитків» вживається у контексті «реальної вартості втраченого майна» та «виконання робіт, необхідних для відновлення пошкодженої речі» [6, ст. 1192].

Таким чином, відшкодування шкоди у випадках знищення та пошкодження нерухомості може мати різні форми за своєю безпосередньою спрямованістю, а тому переслідувати мету як у формі відновлення об'єкта нерухомості і порушених прав на нього, так і відновлення «враже-

ної майнової сфери» потерпілого у цілому.

Водночас у випадку знищення нерухомості специфіка об'єкта нерухомого майна майже повністю унеможливує повне відновлення майнової сфери потерпілого у стані, що існував до моменту знищення, при здійсненні відшкодування у натуральний спосіб, у той час як у контексті грошового відшкодування можна вести мову лише про відновлення універсальними засобами. Тобто знищення нерухомої речі і подальше відшкодування як у натуральній, так і у грошовій формах не забезпечать отримання потерпілим абсолютно таких же економічних благ, що були втрачені при знищенні.

Це обумовлюється тим, що нерухомість є індивідуально визначеною річчю, яка, як правило, наділена унікальними характеристиками у силу внутрішнього планування, оснащення, місця розташування тощо. У зв'язку з цим передача власнику знищеної нерухомості «речі того ж роду та тієї ж якості» є майже неможливим. Якщо йдеться про квартиру, то її знищення, як правило, пов'язується зі знищенням усього будинку або його окремих конструкцій, що унеможливує відшкодування особі шкоди шляхом передачі у власність такої самої квартири, проте поверхом (поверхами) вище або нижче. Тут же постає проблема відтворення внутрішнього оздоблення та технічного оснащення квартири. Своєю чергою така ж квартира в іншому будинку матиме інший вигляд з вікон, розташовуватиметься на іншій сонячній стороні тощо.

Водночас будинок садибного типу має ще більше унікальних властивостей. Можна стверджувати, що його унікальне розташування на момент знищення визначає можливість максимального наближення до економічних характеристик відповідного об'єкта лише при його відтворенні на тому ж самому місці або на суміжних земельних ділянках тієї ж вулиці.

Окреслені особливості яскраво контрастують у порівнянні, скажімо, з відшкодуванням у натурі шкоди, завданої знищенням транспортного засобу. Збереження у продажі на момент знищення автомобілів того ж кольору та комплектації (якщо знищений авто не було модифіковано) дозволяє максимально наблизитись у відшко-

дуванні до відновлення володіння благом, економічні властивості якого були характерні для знищеної нерухомої речі.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Проведений аналіз дає змогу сформулювати висновки, які як поглиблюють розуміння відшкодування шкоди як способу захисту суб'єктивних цивільних прав та законних інтересів у цілому, так і визначити специфіку і мету застосування такого способу захисту у разі знищення або пошкодження нерухомої речі.

1. Відшкодування шкоди, яке згідно з положеннями чинного цивільного законодавства України може здійснюватися як у грошовій, так і натуральній формах, наділене безальтернативно високим рівнем відновлювальної універсальності, яку можна умовно охарактеризувати у «горизонтальному» та «вертикальному» розуміннях.

Відновлювальна універсальність у горизонтальній площині втілюється у здатності відшкодування шкоди бути застосованою для захисту практично будь-яких суб'єктивних цивільних прав за умови, що їх порушення призвело до наслідків, що можуть бути виміряні у грошовому та (або) майновому еквіваленті.

Відновлювальна універсальність відшкодування шкоди у вертикальній площині визначається здатністю такого правового способу відновити майнову сферу особи незалежно від того чи збереглося право, порушення якого визначило можливість його застосування. У цьому аспекті слід висловити обережне припущення, що така здатність визначається у тому числі збереженням у особи майнового інтересу у відновленні її порушеної майнової сфери у зв'язку з чим відновлювальна універсальність відшкодування полягає не лише у можливості його застосування для захисту прав різних суб'єктів, проте також інтересів однієї особи у випадку припинення її права на знищену річ за умови, що відповідні втрати у майновій сфері особи можуть бути визначені посередництвом майнового еквівалента.

Це питання підлягає науковому розв'язанню у ході подальших досліджень, оскільки зіштовхується з проблемою об'єкта захисту, зокрема чи може інтерес захищатися шляхом відшкодування шкоди, адже

в результаті його здійснення він припинить існування і чи можна у такому випадку взагалі стверджувати про відшкодування як спосіб захисту або ж йдеться про альтернативні функції відшкодування чи про те, що відповідний спосіб не є відшкодуванням за визначенням.

2. У разі пошкодження об'єкта нерухомого майна відшкодування шкоди як спосіб захисту права власності реалізовується за умови безпосереднього цільового фінансування порушником робіт з відновлення нерухомості (грошове відшкодування) або безпосереднього самостійного покладення ним нерухомої речі (натуральне відшкодування).

Передача порушником особі, чие право порушено пошкодженням, грошових коштів, яка хоча б і обумовлена їх використання для відновлення пошкодженої нерухомої речі, тим не менше не може вважатися «відновленням права власності на пошкоджену нерухомість», оскільки виключається прямий причинно-наслідковий зв'язок між передачею коштів і відновленням пошкодженої нерухомості. Своєю чергою передача порушником відповідній особі нерухомої речі «того ж роду та тієї ж якості» є практично неможливою і, крім того, не відновлює права власності на пошкоджену нерухому річ, а лише забезпечує набуття відповідною особою права власності на інше майно.

Водночас у зазначених випадках відшкодування здатне відновити «майнову сферу» особи, якій завдано шкоду.

3. У разі знищення об'єкта нерухомого майна відшкодування майнової шкоди здатне переважно лише відновити «майнову сферу» особи, якій завдано шкоду. Відшкодування у грошовій формі не здатне відновити право власності на знищену нерухомість, оскільки згідно із запровадженими чинними положеннями цивільного законодавства України критеріями, знищенням є невідновлювальна втрата функціональних властивостей або відновлювальна їх втрата, нівельована економічною недоцільністю. У зв'язку з цим застосування відшкодування з відновлювальною метою не узгоджується з відсутністю об'єкта захисту на момент застосування відшкодування, а його мета суперечить критеріям знищення.

Своєю чергою повне відновлення майнової сфери потерпілої особи за рахунок передачі їй заповідювачем шкоди «речі того ж роду та тієї ж якості» неможливе у силу унікальності нерухомості як економічного блага і неможливості наділення

іншої нерухомої речі повністю тотожними економічними властивостями відносно зі знищеним нерухомим майном.

Таке відновлення можливе лише при повному відтворенні знищеної нерухомої речі.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Розізнана І. В. Поняття і зміст збитків при порушенні договірних зобов'язань. *Наук. вісн. Ужгород. нац. ун-ту. Серія ПРАВО*. 2014. Вип. 26. С. 78–81.
2. Скрипник А. Відшкодування збитків: ТОП-10 рішень господарських судів. URL: https://biz.ligazakon.net/analytics/204763_vdshkoduvannya-zbitkv-top-10-rshen-gospodarskikh-sudv (дата звернення: 26.03.2024).
3. Берестова І. Е. Кондикційне зобов'язання як універсальний спосіб захисту суб'єктивних цивільних прав. *Приватне право і підприємництво*. Київ, 2012. Вип. 11. С. 49–52.
4. Сліпенчук Н. А. Підстави та умови ефективного застосування вимоги про відшкодування збитків (майнової шкоди). *Наук. вісн. Ужгород. нац. ун-ту. Серія ПРАВО*. 2020. Вип. 62. С. 162–165.
5. Про компенсацію за пошкодження та знищення окремих категорій об'єктів нерухомого майна внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України, та Державний реєстр майна, пошкодженого та знищеного внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України: Закон України від 23.02.2023 р. № 2923-IX. *Відом. Верхов. Ради України*. 2023. № 60. Ст. 191 (із змінами).
6. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV. *Відом. Верхов. Ради України*. 2003. № № 40–44. Ст. 356 (із змінами).
7. Покровська А. О. Самозахист у договірних відносинах: дис. ... д-ра філософії за спец. 081 «Право». Харків, 2023. 214 с.
8. Жилінкова І. Превентивний спосіб захисту права власності. *Вісн. Акад. прав. наук України*. 2005. № 3 (42). С. 130–136.
9. Кот. О. О. Поняття захисту суб'єктивних цивільних прав. *Часопис Київ. ун-ту права*. 2016. № 4. С. 184–189.
10. Постанова Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду від 27.02.2019 р., судова справа № 2-856/12. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/80715967> (дата звернення: 04.03.2024).
11. Спесівцев Д. Телеологічний аспект захисту суб'єктивних цивільних прав. *Правове регулювання суспільних відносин: питання теорії та практики: монографія* / А. В. Духневич, І. М. Якушев, Д. С. Спесівцев та ін., вид. 2-ге, перероб і доп. Луцьк: Завжди Поруч, 2022. С. 164–199.
12. Спесівцев Д. Проблеми визнання права власності на об'єкт нерухомого майна, що не прийнятий в експлуатацію, як судового способу захисту суб'єктивних цивільних прав та інтересів інвестора. *Слово Нац. школи суддів України*. 2020. № 3 (32). С. 94–102.

REFERENCES:

1. Roziznana, I. V. (2014). Poniattia i zmist zbytkiv pry porushenni dohovirnykh zoboviazan [The Concept and Content of Losses in Case of Breach of Contractual Obligations]. *Nauk. visn. Uzhhorod. nats. un-tu. Serii PRAVO – Uzhhorod National University Herald. Series: Law*, 26, S. 78–81 [in Ukrainian].
2. Skrypnyk, A. (2021) Vidshkoduvannya zbytkiv: TOP-10 rishen hospodarskykh sudiv [Compensation for harm: TOP-10 of Commercial Courts Judgments]. Retrieved from https://biz.ligazakon.net/analytics/204763_vdshkoduvannya-zbitkv-top-10-rshen-gospodarskikh-sudv [in Ukrainian].
3. Berestova, I. E. (2012). Kondyktiine zoboviazannia yak universalnyi sposib zakhystu subiektyvnykh tsyvilnykh prav [Conditional Obligation as a Universal Way of Protecting Subjective

Civil Rights]. *Pryvatne pravo i pidpriemnytstvo – Private Law and Entrepreneurship*, 11, S. 49–52 [in Ukrainian].

4. Slipenchuk, N. A. (2020). Pidstavy ta umovy efektyvnoho zastosuvannya vymohy pro vidshkoduvannya zbytkiv (mainovoi shkody) [The Grounds and Conditions of Application of a Claim for Damages Compensation (Property Damage)]. *Nauk. visn. Uzhhorod. nats. un-tu. Serii PRAVO – Uzhhorod National University Herald. Series: Law*, 62, S. 162–165 [in Ukrainian].

5. Zakon Ukrainy "Pro kompensatsiiu za poshkodzhennia ta znyshchennia okremykh katehorii ob'ektiv nerukhomoho maina vnaslidok boiovykh dii, terorystychnykh aktiv, dyversii, sprychynenykh zbroinoiu ahresiieiu Rosiiskoi Federatsii proty Ukrainy, ta Derzhavnyi reiestr maina, poshkodzhenoho ta znyshchenoho vnaslidok boiovykh dii, terorystychnykh aktiv, dyversii, sprychynenykh zbroinoiu ahresiieiu Rosiiskoi Federatsii proty Ukrainy" [Law of Ukraine "On Compensation for Damage and Destruction of Certain Categories of Real Estate as a Result of Hostilities, Terrorist Acts, and Sabotage Caused by the Armed Aggression of the Russian Federation Against Ukraine, and the State Register of Property Damaged and Destroyed as a Result of Hostilities, Terrorist Acts, and Sabotage Caused by the Armed Aggression of the Russian Federation Against Ukraine"] (2023, February 23). *Vidom. Verkhov. Rady Ukrainy – Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine*, 60, St. 191. Kyiv: Parlam. vyd-vo. [in Ukrainian].

6. Tsyvilnyi kodeks Ukrainy [Civil Code of Ukraine]: Zakon Ukrainy [Law of Ukraine] vid 16.01.2003 r. № 435-IV. *Vidom. Verkhov. Rady Ukrainy [Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine]*. 2003. № № 40–44. St. 356 (iz zminamy). [in Ukrainian].

7. Pokrovska, A. O. (2023). Samozakhyst u dohovirnykh vidnosynakh [Self-help in Contractual Relations]: dys. ... d-ra filosofii za spets. 081 «Pravo». Kharkiv, 2023. 214 s. [in Ukrainian].

8. Zhylinkova, I. (2005). Preventyvnyi sposib zakhystu prava vlasnosti [Preventive Way of Property Right Protection]. *Visn. Akad. prav. nauk Ukrainy – Journal of the Academy of Legal Sciences of Ukraine*, 3 (42), S. 130–136 [in Ukrainian].

9. Kot, O. O. (2016). Poniattia zakhystu subiektyvnykh tsyvilnykh prav [The Concept of Subjective Civil Rights Protection]. *Chasopys Kyiv. un-tu prava – Law Review of Kyiv University of Law*, 4, S. 184–189 [in Ukrainian].

10. Postanova Kasatsiinoho tsyvilnogo sudu u skladi Verkhovnoho Sudu [Ruling of the Civil Court of Cassation on the Supreme Court] vid 27.02.2019 r., sudova sprava № 2-856/12. Retrieved from <http://reyestr.court.gov.ua/Review/80715967> [in Ukrainian]

11. Spiesivtsev, D. (2021). Teleolohichni aspekt zakhystu subiektyvnykh tsyvilnykh prav [Teleological Aspect of the Protection of Subjective Civil Rights] *Pravove rehuliuвання suspilnykh vidnosyn: pytannia teorii ta praktyky – Juridical Regulation of Social Relationships* (pp. 164–199). Lutsk: Zavzhdy Poruch. [in Ukrainian].

12. Spiesivtsev, D. (2020). Problemy vyznannia prava vlasnosti na ob'ekt nerukhomoho maina, shcho ne pryiniaty v ekspluatatsiiu, yak sudovoho sposobu zakhystu subiektyvnykh tsyvilnykh prav ta interesiv investora [The Problems of Recognition of Property Right on Not Accepted for Operation Immovable Property as a Judicial Mean of Protection of Investor's Subjective Civil Rights and Interests]. *Slovo Nats. shkoly suddiv Ukrainy – Slovo of the National School of Judges of Ukraine*, 3 (32), S. 94–102.